

Gabriela Wilk

Uniwersytet Śląski w Katowicach/ Polska

Tendencje rozwoju tłumaczenia prawniczego w Rosji i Ukrainie

ABSTRACT

Trends in the development of legal translation in Russia and Ukraine

The article is devoted to the analysis of trends in the development of legal translation in Russia and Ukraine. The purpose of this paper is also to present publications in Russian and Ukrainian on legal translation from both theoretical and practical aspects. In these two countries, legal translation has a history of more than 1,000 years. Its origins go back to the Kyiv Rus. For many centuries, legal translation was mostly a practical activity. The article highlights that in Ukraine, the development of legal translation is related to the development of Ukrainian statehood, the Ukrainian language, and the status of the Russian language in this country. After the collapse of the Soviet Union, there was a revival of economic, political, and other contacts between people speaking different languages, which required legal regulation. This gave rise to theoretical considerations of this type of specialised translation. From the very beginning, the theory of legal translation in Russia and Ukraine was based on general translation theories. According to the results of the analysis of publications in the field of legal translation, it can be concluded that textbooks are published much more often than theoretical works. They aim to develop translation competence in the following languages: English-Russian/Ukrainian and German-Russian/Ukrainian. This is related to the increasing demand for professional legal translators.

Keywords: legal translation, legal language, Russian and Ukrainian translation studies, didactics of translation

1. Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest omówienie tendencji rozwoju tłumaczenia prawniczego¹ w Rosji i Ukrainie oraz syntetyczne przedstawienie dorobku

1| W artykule będę używała terminu *tłumaczenie prawnicze*. Został on wprowadzony do obiegu naukowego na wzór angielskiego *legal translation* i obejmuje „przekład wszelkich

naukowego przedstawicieli obu krajów w tej dziedzinie. Po rozpadzie Związku Radzieckiego zintensyfikowane zostały kontakty gospodarcze, polityczne i inne między ludźmi mówiącymi różnymi językami, które wymagały uregulowania prawnego. Dało to asumpt do podjęcia rozważań teoretycznych nad tym rodzajem tłumaczenia specjalistycznego, przy czym warto zauważyć, że ukraińska myśl o translacji zaczęła się kształtować później niż rosyjska. W kręgu mojego zainteresowania znajdują się rosyjskie i ukraińskie publikacje traktujące o przekładzie tekstów prawnych i prawniczych nie tylko w aspekcie teoretycznym, lecz także praktycznym. Z góry należy zaznaczyć, że zaprezentowane zostaną wybrane prace skupione wokół problematyki tłumaczenia prawniczego, ale pozwalają one na uchwycenie kierunków rozwoju danego rodzaju przekładu w Rosji i Ukrainie, następującego we wzajemnym powiązaniu.

2. Pojęcie języka prawa

Rozważania na temat tłumaczenia prawniczego należy rozpocząć od zdefiniowania języka, w którym formułowane jest prawo i wszelkie wypowiedzi o nim. W odniesieniu do tego specyficznego języka badacze rosyjscy najczęściej posługują się terminem *юридический язык*, ukraińscy – *юридична мова*. Przymiotniki *юридический* i *юридичний* pochodzą od łacińskiego słowa *jūridicus* i oznaczają ‘sądowy; głoszący prawo’ (*iūs* ‘prawo’ i *dicō*, *-ere* ‘mówić’)². Naukowcy rosyjscy i ukraińscy, w odróżnieniu od polskich, powszechnie używają jednego przymiotnika, nie czynią więc rozróżnienia między językiem prawnym (językiem tworzenia prawa, czyli językiem norm i przepisów prawnych) a prawniczym (językiem stosowania prawa, czyli językiem judykatury i doktryny prawniczej)³. Niemniej wielokrotnie podkreślają niejednorodność języka prawa.

Na gruncie rosyjskim *юридический язык* jest zatem terminem najbardziej rozpowszechnionym ze względu na szeroki zakres znaczeniowy. Według Borisa Spasowa⁴ pojęcie *юридический язык* obejmuje swym zasięgiem różne rodzaje języka prawa (Spasov 1986: 83). W literaturze przedmiotu istnieje wiele klasyfikacji tego języka (por. Šepelev 2012: 2018–219). Przykładowo Władisław

rodzajów tekstów zarówno w języku prawniczym, jak i prawnym” (Kierzkowska 2007: 55).

2| <https://lexicography.online/etymology/ю/юридический> (dostęp: 19.02.2025 r.).

3| Podział języka prawa na język prawny i prawniczy wprowadził w 1948 roku Bronisław Wróblewski. Do dziś jest on uznawany za klasyczny w polskim prawodawstwie i wśród lingwistów badających język prawa.

4| W tekście głównym imiona i nazwiska badaczy rosyjskich i ukraińskich są zapisywane w transkrypcji według zasad zalecanych przez PWN, <https://sjp.pwn.pl/zasady/;629697>, <https://sjp.pwn.pl/zasady/319-78-b-uwagi-szczeg%C3%B3w%C5%82owe-do-transkrypcji-wyraz%C3%B3w-ukrai%C5%84skich;629712.html> (dostęp: 19.05.2025 r.).

Turanin dzieli go na: 1. język nauk prawnych (*язык юридической науки*); 2. język praktyki prawniczej (*язык юридической практики*), czyli język aktów normatywnych (*язык нормативных актов*) i język aktów stosowania prawa (*язык актов правоприменения*); 3. prawniczy język potoczny (*юридический разговорный язык*), używany w mniej oficjalnych sytuacjach i zawierający słownictwo nieformalne, np. *опер*, czyli *оперативный сотрудник* ‘funkcjonariusz operacyjny’, *вещдок* – *вещественное доказательство* ‘dowód rzeczowy’ (Turanin 2010). Z kolei Artur Szepielow w ramach *юридического языка* wyróżnia: język ustawy (*язык закона*), język doktryny prawnej (*язык правовой доктрины*), język prawników (*профессиональная речь юристов*), język dokumentów procesowych (*язык процессуальных актов*), język umów (*язык договоров*) (Šepelev 2012: 219). Należy podkreślić, że termin *язык закона*, powszechnie stosowany zarówno przez prawników, jak i językoznawców odnosi się wyłącznie do języka aktów normatywnych (por. Šmatova 2012: 253).

Badacze rosyjscy, oprócz terminu *юридический язык*, posługują się też innymi określeniami języka, w którym tworzone i stosowane jest prawo, takimi jak: *язык права* i *правовой язык*. Termin *язык права* ma znaczenie ogólne, zbliżone do terminu *юридический язык*. Podobnie jak język medyczny czy techniczny *язык права* jest jednym z rodzajów języka specjalistycznego (Šmatova 2012: 253). Traktowany jest również jako styl funkcjonalny języka (Šepelev 2002). Według Władimira Isakowa obejmuje on m.in. język ustawodawstwa (*язык законодательства*), język aktów wykonawczych (*язык подзаконных правовых актов*), język nauk prawnych (*язык юридической науки*), język prasy z zakresu prawa (*язык юридической журналистики*) (Isakov 2000: 64).

Odmienny podział języka, w którym formułowane jest prawo i wszelkie wypowiedzi o nim, proponuje Nikołaj Własienko. Wyróżnia on *правовой язык*, pod którym rozumie „leksykon prawny” w szerokim znaczeniu i *язык права*, który traktuje jako „leksykon aktów normatywnych i wykonawczych” (Vlasenko 1997: 14). W rozumieniu Własienki pierwszy z tych terminów odpowiada językowi prawniczemu, drugi zaś – prawnemu zgodnie z podziałem Bronisława Wróblewskiego.

Jeśli chodzi o ukraińskich badaczy, to, jak już wspomniano, posługują się oni przede wszystkim terminem *юридична мова*. Podobnie jak naukowcy z Rosji ujmują go szeroko – jest to język wielu specyficznych rodzajów tekstów z zakresu prawa, tworzonych i używanych przez różne grupy zawodowe (Lazarêv 2021: 195). Podkreślają również jego wieloaspektowość (por. Pivovarov i in. 2010: 8). W ukraińskich pracach naukowych stawia się także znak równości między terminami *юридична мова* a *мова права* i *мова юриспруденції* (por. Lazarêv 2021: 195; Pivovarov i in. 2010: 10). Pojawiają się, choć rzadziej, jeszcze terminy *правнича мова* na określenie języka, jakim posługują się prawnicy w swojej działalności zawodowej i *правова мова* jako synonim

юридична мова czy мова права (Rabinovič/ Dudaš 2017: 18). Zapewne jest to efekt rusyfikacji ukraińskiej terminologii prawniczej, prowadzonej od lat 30. do lat 80. ubiegłego stulecia. Terminy *правничий* i *правний* jak wiele innych zostały wówczas wycofane z użycia. Zalecano stosowanie terminu *юридичний* (Trač 2008: 21, 24).

3. Pojęcie tłumaczenia prawniczego

W nazewnictwie rosyjskim jako ekwiwalent *tłumaczenia prawniczego* używa się terminu *юридический перевод*, a w ukraińskim – *юридичний переклад*.

W literaturze przedmiotu tłumaczenie prawnicze traktowane jest jako rodzaj tłumaczenia specjalistycznego, obok tłumaczenia wojskowego, ekonomicznego, naukowego, technicznego, medycznego i in. (Alimov 2016: 27).

Pod pojęciem *юридический перевод* w szerokim znaczeniu rozumie się tłumaczenie tekstów dotyczących prawa. Zaliczyć można do nich teksty prawne (np. ustawy, wezwania pełnomocnictwa itp.) i prawnicze (np. naukowe, publicystyczne, literackie) (Rybin 2018: 8–9). Z kolei w wąskim ujęciu *юридический перевод* odnosi się wyłącznie do przekładu tekstów funkcjonujących pod wspólną nazwą *dokumenty prawne* (*юридические документы*). Zawierają one informacje o znaczeniu prawnym (normy, prawa, obowiązki, zakazy itp.), mają charakter oficjalny, czyli są tworzone przez uprawnione organy państwowe lub inne podmioty, wyróżniają się specyficzną budową oraz towarzyszą wszystkim etapom regulacji prawnej – stanowieniu i stosowaniu prawa (Rybin 2018: 9). Jeśli przyjąć, że analogicznie do języka prawnego i prawniczego w polskim nazewnictwie rozróżnia się przekład prawny i prawniczy, to *юридический перевод* w szerokim ujęciu odpowiadały przekładowi prawniczemu, w wąskim zaś – prawnemu.

Szerokie i wąskie rozumienie pojęcia *юридичний переклад* nie jest też obce badaczom ukraińskim. W szerokim znaczeniu *юридичний переклад* to przekład tekstów dotyczących prawa, które są wykorzystywane w celu wymiany informacji prawnych między osobami mówiącymi różnymi językami (Černikova 2014: 183). W wąskim natomiast – dotyczy tylko tłumaczenia dokumentów prawnych. W zależności od rodzaju tych dokumentów *юридичний переклад* dzieli się na: tłumaczenie aktów normatywnych i ich projektów; tłumaczenie umów, opinii prawnych i memorandumów; tłumaczenie apostille i aktów notarialnych; tłumaczenie dokumentów założycielskich osób prawnych; tłumaczenie pełnomocnictw itp. Jak zauważa Ołena Szabluj, na ukraińskim rynku usług tłumaczeniowych termin *юридичний переклад* jest wykorzystywany zazwyczaj w wąskim znaczeniu – jako przekład oficjalnej dokumentacji (*переклад офіційної документації*) lub dokumentów prawnych (*переклад юридичних документів*) (Šabluj 2012: 112).

4. Zarys historyczny rozwoju tłumaczenia prawniczego

Przekład towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów. Rozwój tłumaczenia specjalistycznego na Słowiańszczyźnie Wschodniej należy wiązać z działalnością misyjną Cyryla i Metodego. To dzięki nim na Rusi Kijowskiej niemal równocześnie rozwijało się piśmiennictwo i przekład. W IX wieku powstało wiele przekładów tekstów religijnych (w tym – co najważniejsze – Biblii), teologicznych czy filozoficznych, w których odnaleźć można nawet elementy astronomii. Początki tłumaczenia prawniczego również sięgają czasów Rusi Kijowskiej. Świętemu Metodemu przypisuje się przełożenie z języka średniogreckiego na język cerkiewnosłowiański *nomokanonu*, czyli bizantyjskich reguł prawa kościelnego, które ukształtowały podstawę prawa kanonicznego w Kościołach prawosławnych. Zachował się on w formie skróconej w księgach kormczych z XIII–XIV wieku (*Устюжская кормчая*) i XVI wieku (*Иоасафовская кормчая*) (Maksimovič 2007: 157). Z X wieku pochodzą *Договоры Руси с Византией* – traktaty zawarte między książętami kijowskimi a cesarzami bizantyjskimi, będące przekładami z języka średniogreckiego na język cerkiewnosłowiański (Hižnák 2022: 21). Nikołaj Ławrowskij w publikacji *О византийском элементе в языке договоров русских с греками* (1853) przeanalizował język średniowiecznych traktatów, czyli *de facto* zajął się omówieniem ich tłumaczenia. W badanych tekstach zauważył on liczne ślady tłumaczenia dosłownego (zachowanie składni języka źródłowego, kalki językowe, np. bizantyjskich formuł dyplomatycznych) oraz zmiany kategorii gramatycznych (Lavrovskij 1853). Zbyt dosłowny przekład traktatów częstokroć skutkował trudnościami interpretacyjnymi (Malingudi 1996: 61).

Tekstów poświęconych prawu bizantyjskiemu przełożonych na język cerkiewnosłowiański było więcej. Jak podaje Wiktor Żywow, były to nie tylko zbiory przepisów prawa kanonicznego, ale także świeckiego (*Ekloga* Leona III, *Prochiron* i in.) (Živov 2002: 187–188).

Trzeba pamiętać, że wraz z kształtowaniem się państwowości Rusi Kijowskiej rozwijała się także terminologia prawnicza. Z jednej strony ówczesnym językiem prawa był język cerkiewnosłowiański – język przekładów ustawodawstwa bizantyjskiego pełen kalk z greki, z drugiej zaś staroruski (Akišin 2016). To w języku staroruskim, w XI wieku za panowania Jarosława Mądrygo, został spisany najstarszy zbiór praw Rusi Kijowskiej – *Ruska Prawda*. W tym języku powstawały również statuty książęce i грамоты. To przenikanie się terminologii cerkiewnosłowiańskiej i staroruskiej znalazło swoje odbicie w języku prawa w następnych stuleciach. W XIV–XV wieku rozpoczął się proces wyodrębniania z języka staroruskiego języka rosyjskiego, ukraińskiego oraz białoruskiego.

Jeśli chodzi o Rosję, to postęp w zakresie tłumaczenia prawniczego przyniósł wiek XVIII. Za panowania Piotra I Wielkiego gwałtownie wzrosła liczba przekładów tekstów specjalistycznych, m.in. z zakresu matematyki, żeglugi, astronomii

i architektury, co związane było z planem cara otwarcia dla Rosji „okna na świat”. Literatura tłumaczona nie ograniczała się jednak tylko do książek o charakterze utylitarnym. Znaczną jej część stanowiły pozycje poświęcone historii powszechnej oraz teorii i historii państwa i prawa (Nikolaev 1986: 112). Ukazem z 1724 roku Piotr I powołał w Sankt Petersburgu Akademię Nauk, w której „бы учились языкам, также прочим наукам и знатным художествам и переводили бы книги” (Sdobnikov/ Petrova 2006: 12). Przy Akademii w 1735 roku powstało Rosyjskie Zgromadzenie (*Российское собрание*) – pierwsza organizacja zrzeszająca tłumaczy. Car Rosji szczególną wagę przywiązywał do jakości przekładów tekstów specjalistycznych, o czym świadczy jego ukaz, również wydany w 1724 roku, w którym napisał: „Никакой переводчик, не имея того художества, о коем переводит, перевесть то не сможет” (Alekseeva 2004: 88). Pod słowem *художество* rozumiał on wiedzę specjalistyczną w zakresie tematyki tłumaczonego tekstu. Warto nadmienić, że dzięki Piotrowi I w języku rosyjskim pojawił się termin *документ* używany w znaczeniu prawnym jako dowód pisemny (Uzdimaeva 2020: 127). Do języka trafił też z łaciny za pośrednictwem języka niemieckiego przymiotnik *юристический* (w później wiekach *юридический*)⁵.

Za czasów Katarzyny II Wielkiej nastąpił dalszy rozwój działalności translatorskiej w zakresie tekstów z dziedziny prawa. Potwierdzają to zbiory biblioteki carcy w Ermitażu. Wśród nich na szczególną uwagę zasługuje przekład na język rosyjski fundamentalnego dzieła Williama Blackstone’a *Commentaries on the Laws of England*, opisującego w sposób zwięzły i uporządkowany angielskie *common law*. Praca Blackstone’a po raz pierwszy ukazała się w latach 1765–1769 i niedługo później, bo już w latach 1780–1782 w drukarni Nikołaja Nowikowa, na zlecenie carcy Katarzyny II, zostało opublikowane jej rosyjskie tłumaczenie – *Истолкования аглинских законов г. Блэкстона* – przygotowane przez Siemiona Diesnickiego z udziałem Andrieja Briancewa. Na język rosyjski przełożono zaledwie jeden z czterech tomów komentarzy Blackstone’a i wydano go w trzech księgach. Jak zauważa Ksienija Taunziend, przekład ten do tej pory nie doczekał się opracowań naukowych i krytycznych, niemniej dla współczesnej nauki o translacji stanowi bogate źródło informacji na temat strategii XVIII-wiecznych tłumaczy rosyjskich. Dominowało wówczas kalkowanie i zapożyczanie angielskiej leksyki prawniczej (Taunzend 2018: 162–166). Warto dodać, że za czasów Piotra I i Katarzyny II prawie wszystkie przekłady były wykonywane z języków obcych na rosyjski. Tłumaczono to, co było potrzebne państwu dla rozwoju nauki, gospodarki i wojskowości, aby przybliżyć Rosję do krajów Europy Zachodniej.

Wiek XIX określa się mianem złotego w literaturze rosyjskiej. Jak zauważa Irina Aleksiejewa, można go z całą pewnością również nazwać złotym wiekiem

5| <https://lexicography.online/etymology/ю/юридический> (dostęp: 19.02.2025 r.).

przekładu artystycznego w Rosji (Alekseeva 2004: 92). Tłumaczenie prawnicze natomiast zeszło na dalszy tor. W XIX wieku w Imperium Rosyjskim pracowano m.in. nad projektem kodeksu prawa cywilnego (*проект гражданского уложения*) pod kierunkiem Michaiła Spieranskiego, który faktycznie był niedokładnym i niepozbawionym błędów tłumaczeniem *Kodeksu Napoleona* i w konsekwencji nie spotkał się z pozytywnym odbiorem (Bogonenko 2014: 161).

W XX wieku ważnym wydarzeniem, które wpłynęło na rozwój tłumaczenia prawniczego, było założenie w 1917 roku Wydawnictwa Literatury Prawniczej jako wydziału Ludowego Komisariatu Sprawiedliwości Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Istnieje ono do dziś i podlega Administracji Prezydenta Federacji Rosyjskiej⁶. Z kolei w roku 1964 powstało Wydawnictwo „Progress” specjalizujące się w przekładach literatury pięknej oraz książek z zakresu nauk humanistycznych i społecznych, w tym prawa. Należy jednak zaznaczyć, że za czasów sowieckich prawnicy w niewielkim stopniu interesowali się tłumaczeniami tekstów dotyczących obcego prawa. Sytuacja zmieniła się w drugiej połowie lat 80. i na początku lat 90. Pojawiają się wówczas na szerszą skalę tłumaczenia obcego ustawodawstwa oraz nowe przekłady prac zagranicznych prawników. Jak zauważa Władimir Budilow, niestety nie zawsze były one odpowiedniej jakości z powodu niewystarczających kompetencji językowych i kompetencji translatorskiej wśród tłumaczy-prawników lub niewystarczającej wiedzy prawniczej wśród tłumaczy-filologów (Budilov 2017: 50).

Jeśli chodzi o rozwój tłumaczenia prawniczego w Ukrainie, to niewątpliwie jest on związany z rozwojem państwowości ukraińskiej i języka ukraińskiego oraz z pozycją języka rosyjskiego w tym kraju⁷. Jak pisze Adam Fałowski:

Nowożytny ukraiński język literacki rozwijał się w niesprzyjających warunkach ciągłych zakazów i ograniczeń zarówno ze strony władz Imperium Rosyjskiego, jak też Austro-Węgierskiego, tak więc w ciągu XIX wieku jego ewolucja ograniczała się zasadniczo do jednego stylu – stylu artystycznego. Inne style (naukowy, publicystyczny, kancelaryjny) zaczęły kształtować się dopiero w drugiej połowie stulecia, a i to na Ukrainie Naddnieprzańskej proces ten został zahamowany przez *Akt emski* (1873) aż do 1906 roku (Fałowski 2011: 138).

Ukraińska Ludowa Republika Rad została utworzona przez bolszewików w 1917 roku, w 1919 roku została proklamowana Ukraińska Socjalistyczna

6| Wydawnictwo przygotowało m.in. tłumaczenie Konstytucji Federacji Rosyjskiej na język angielski, niemiecki, francuski i hiszpański (2008), <http://www.jurizdat.ru/phouse/> (dostęp: 19.02.2025 r.).

7| Warto również wspomnieć o wpływie polskim na język ukraiński, w tym na język prawa. Od XVI do XVIII wieku część ziem zachodnich dzisiejszej Ukrainy należała do Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a w latach 1918–1939 do II Rzeczypospolitej.

Republika Radziecka. Początkowo była ona zależna od Rosyjskiej Federacyjnej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej, a następnie stała się częścią Związku Radzieckiego. Konstytucja USRR z 1919 roku została przyjęta w języku rosyjskim. Niemniej w 1923 roku, jako wydawnictwo Ludowego Komisariatu Sprawiedliwości USRR, ukazała się ona w wersji dwujęzycznej (rosyjskiej i ukraińskiej)⁸. Powstanie ukraińskiego przekładu było efektem polityki ukrainizacji prowadzonej w latach 1923–1929 w ramach polityki korienizacji (sięgania do korzeni). W tym okresie przekładem aktów normatywnych z języka rosyjskiego na ukraiński zajmowały się aż trzy instytucje: Wydział Publikacji Ustaw Ludowego Komisariatu Sprawiedliwości, Biuro Tłumaczeń Rady Komisarzy Ludowych oraz Ogólnoukraiński Centralny Komitet Wykonawczy. Nadija Tracz, powołując się na Z. Wysockiego (1926), zwraca uwagę, że terminologia prawnicza stosowana w tłumaczeniach nie była ujednolicona, panowała dowolność w wyborze ekwiwalentów, tłumacze trzymali się składni rosyjskiej. W wyniku tego odbiorca ukraiński otrzymywał tekst sztuczny i niespójny, co było powodem do uzasadnionych skarg (Trać 2006: 51). Ponadto warto podkreślić, że ukraińskie wersje wydawanych wówczas ustaw traktowane były jako drugorzędne w stosunku do rosyjskich oryginałów.

Na początku lat 30. XX wieku nastąpiła rusyfikacja ukraińskiej terminologii prawniczej i języka ukraińskiego w ogóle. W wyniku likwidacji Instytutu Ukraińskiego Języka Naukowego w 1930 roku, represji wielu ukraińskich językoznawców, wszystkie słowniki terminologiczne zostały usunięte z księgarń i bibliotek, *Російсько-український словник правничої мови* (pierwszy rosyjsko-ukraiński słownik przekładowy terminologii prawniczej) pod redakcją Ahatanheła Krymskiego (1926) został uznany za „burżuazyjno-nacjonalistyczny” i „kontrrewolucyjny” (Trać 2006: 51). Poniższe słowa ilustrują sytuację ukraińskiej terminologii prawniczej w czasach sowieckich:

Działania Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego i państwa sowieckiego w dziedzinie prawodawstwa stawiają zwiększone wymagania odnośnie do dalszego rozwoju terminologii prawniczej we wszystkich językach narodów Związku Radzieckiego, do procesu jej ujednolicenia [...]. Proces ten odbywa się przede wszystkim za pomocą zasobów języka rosyjskiego [...] (Babij 1985: 3, cyt. za Trać 2008: 23; tłum. własne).⁹

Język rosyjski był językiem dominującym w całym Związku Radzieckim i dokumenty prawne były sporządzane właśnie po rosyjsku. Ukraiński język

8| <https://www.prilib.ru/item/1417946> (dostęp: 19.02.2025 r.).

9| Oryg.: Діяльність КППС і Радянської держави у сфері законодавства ставить підвищені вимоги до подальшого розвитку юридичної термінології у всіх мовах народів СРСР, до процесу її уніфікації [...]. Цей процес здійснюється насамперед засобами російської мови [...].

prawa stracił znaczną część swojej autonomii ze względu na dominację rosyjskiego w sektorze oficjalnym. Należy jednak wspomnieć, że Konstytucja USRR z 1936 roku i następna z 1978 roku zostały przyjęte w języku ukraińskim. Obie konstytucje zawierały zapis, że językiem sądownictwa jest język ukraiński (w ustawie zasadniczej z 1978 roku dodano „lub język większości mieszkańców danej miejscowości”), a osobom niewładającym tym językiem zapewnia się tłumacza (Trač 2008: 22).

Sytuacja języka ukraińskiego poprawiła się po uzyskaniu przez Ukrainę niepodległości w 1991 roku. Rozwój tłumaczenia prawniczego w Ukrainie nabrał tempa w XXI wieku w związku z nasilającymi się procesami globalizacji i integracji europejskiej. Według Ołeny Szabliij

[...] ze względu na to, że tłumaczenie prawnicze pełni funkcję przekazywania prawa i wiedzy o nim, w kontekście integracji europejskiej wzajemne tłumaczenie tekstów prawnych jest uważane za jeden z warunków wstępnych skutecznego funkcjonowania demokracji europejskiej i sprawiedliwego wymiaru sprawiedliwości (Šabliij 2012: 8; tłum. własne).¹⁰

Porozumienie o partnerstwie i współpracy między Unią Europejską a Ukrainą zostało zawarte w 1994 roku i weszło w życie cztery lata później. Spowodowało ono wzrost zapotrzebowania na tłumaczenia na język ukraiński unijnych aktów prawnych. Zwraca na to uwagę Darja Kasianenko w rozprawie doktorskiej *Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України*. Badaczka przeanalizowała ukraińskie przekłady niemiecko- i anglojęzycznych aktów prawa pierwotnego i wtórnego UE (Kasänenko 2011). Umowę stowarzyszeniową Unii Europejskiej z Ukrainą podpisano z kolei w 2014 roku, co otworzyło drogę do dalszego rozwoju tłumaczenia tekstów z zakresu prawa.

Na podstawie przedstawionego rysu historycznego można wysunąć wniosek, że przez wiele stuleci tłumaczenie prawnicze zarówno w Rosji, jak i w Ukrainie było przede wszystkim działalnością praktyczną. Znaczący wpływ na rozwój tłumaczenia prawniczego w Ukrainie miała polityka władz rosyjskich i radzieckich odnośnie do języka ukraińskiego.

5. Tłumaczenie prawnicze w badaniach translatorycznych

Początki refleksji naukowej nad przekładem specjalistycznym w ZSRR sięgają lat 30. ubiegłego stulecia. W centrum zainteresowań badaczy znajdował się

10| Орыг.: [...] з огляду на те, що юридичний переклад виконує функцію трансферу права та знань про нього, у контексті євроінтеграції взаємний переклад юридичних текстів розглядається як одна з передумов ефективного функціонування європейської демократії та справедливого судочинства.

przede wszystkim przekład tekstów naukowo-technicznych. Jak zauważa Tatiana Siniawska-Sujkowska, w XX wieku „szkoła radziecka, a potem rosyjska nie zajmowały się na szerszą skalę przekładem tekstów prawno-prawniczych” (Siniawska-Sujkowska 2016: 45). Podobne spostrzeżenie dotyczy również badaczy ukraińskich. Od samego początku teoria tłumaczenia prawniczego opierała się na ogólnej teorii tłumaczenia – m.in. na pracach Andrieja Fiedorowa *Введение в теорию перевода* (1953), Leonida Barchudarowa *Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода)* (1975), Wilena Komissarowa *Теория перевода (лингвистические аспекты)* (1990), Nikołaja Garbowskiego *Теория перевода* (2004) i Iriny Aleksiejewej *Введение в переводоведение* (2004).

Na podstawie trzytomowego zestawienia bibliograficznego wraz z addendą autorstwa Ewy Konefał (2016, 2021a, 2021b, 2022), rejestrującego dorobek przekładoznawstwa radzieckiego i rosyjskiego, można poczynić obserwacje na temat rozwoju badań nad tłumaczeniem prawniczym.

W latach 1837–2020 wydano 21 monografii naukowych w języku rosyjskim, w których znalazły odzwierciedlenie zarówno problemy teorii i metodologii tłumaczenia prawniczego (4 pozycje), jak i aspekty prawne działalności translatorskiej (16 pozycji). Jedną monografię poświęcono prawom językowym i przekładowi w kontekście migracji. Pierwsza praca naukowa – *Гарантии прав свидетеля, эксперта, переводчика и понятого в советском уголовном процессе* autorstwa Nadieždy Kałasznikowej – liczy zaledwie 40 stron i pochodzi z 1966 roku. Tłumacz jest w niej potraktowany tylko jako jeden z uczestników procesu karnego. Większość ze wskazanych publikacji (14) ukazała się dopiero po 2006 roku, wszystkie zaś monografie podejmujące refleksję teoretyczną nad tłumaczeniem prawniczym po 2011 roku. Dla porównania pierwsza monografia o danej tematyce – *Language of Law* Davida Mellinkoffa – została wydana w Stanach Zjednoczonych już w 1963 roku. Dziesięć lat później w Polsce ukazała się książka *Angielskie ekwiwalenty polskich terminów prawno-ustrojowych* Barbary Z. Kielar.

Spośród monografii¹¹ poruszających zagadnienia teoretyczne związane z tłumaczeniem prawniczym warto wspomnieć o pracy Anastasiji Atabiekowej *Юридический перевод в междисциплинарном контексте* (2011) zawierającej obszerny opis badań lingwistycznych dotyczących tego rodzaju przekładu. Autorka zauważa, że w ostatnich dziesięcioleciach analiza tłumaczenia prawniczego ma charakter interdyscyplinarny, na co wpłynął rozwój paradygmatu dyskursywno-kognitywnego w badaniach językoznawczych w drugiej połowie ubiegłego stulecia (Atabekova 2015: 31).

11| Szczegółowe omówienie tendencji badawczych w zakresie tłumaczenia prawniczego oraz stosowanych metodologii będzie przedmiotem odrębnego opracowania.

Nie wszystkie badania skupiające się wokół problematyki tłumaczenia prawniczego zostały upowszechnione w formie monografii naukowych. Ponad 20 prac naukowych w bazie Ewy Konefał stanowią autoreferaty dysertacji będących podstawą do nadania stopnia naukowego kandydata nauk (ros. *кандидат наук* – odpowiednik polskiego doktora) lub doktora (ros. *доктор наук*, odpowiednik doktora habilitowanego). Powstawały one w zakresie nauk językoznawczych i prawnych. Warto nadmienić, że

[...] badania nad przekładem prowadzone w ramach nauk prawnych zawsze miały aplikacyjny charakter, ich zasadniczy cel stanowiło opracowanie rozwiązań legislacyjnych regulujących podstawowe kwestie prawne działalności translatorskiej (Konefał 2016: 51).

W Związku Radzieckim na większą skalę były natomiast zakrojone badania w wymiarze praktycznym, stosowanym. W programach nauczania uniwersyteckiego znajdował się przekład specjalistyczny obejmujący też tłumaczenie terminologii prawniczej. Przykładowo już w 1942 roku utworzono Wydział Przekładu na Moskiewskim Państwowym Uniwersytecie Lingwistycznym, na którym kształcono tłumaczy (początkowo wojskowych, z czasem również tłumaczy z innych dziedzin). Absolwenci tego wydziału pracowali m.in. jako tłumacze w sądowym postępowaniu karnym prowadzonym w 1945 roku przeciwko głównym niemieckim zbrodniarzom wojennym toczonym przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym w Norymberdze oraz w procesie sądowym przed Międzynarodowym Trybunałem Wojskowym dla Dalekiego Wschodu mającym na celu wymierzenie sprawiedliwości przywódcom i obywatelom Japonii za zbrodnie popełnione w czasie II wojny światowej¹². Uczelnie przygotowujące specjalistów z zakresu stosunków międzynarodowych oraz prawa międzynarodowego (np. Moskiewski Uniwersytet Państwowy im. Michaiła Łomonosowa, Moskiewski Państwowy Instytut Stosunków Międzynarodowych) również przewidywały nauczanie terminologii prawniczej w różnych językach obcych. W Rosji kontynuowano badania nad tłumaczeniem prawniczym w aspekcie praktycznym. Jak zauważa Ewa Konefał (2021b: 17), liczba podręczników i innych pomocy dydaktycznych, wydanych w latach 1837–2020, znacznie przewyższa liczbę prac naukowych, opublikowanych w analogicznym okresie. Twierdzi ona, że

[...] relacje ilościowe odzwierciedlają dość wyraźnie priorytety i cele, jakie wyznaczało w przeszłości i wciąż kreśli przekładoznawstwo rosyjskie, ujawniając zarazem wyraźnie implikacje pragmatyczne. Kwestią kluczową pozostaje bowiem przygotowanie profesjonalnych tłumaczy [...]. Masowa wręcz produkcja literatury wspomagającej nauczanie przekładu i praktykę translatorską rośnie

12| <https://linguanet.ru/fakultety-i-instituty/perevodcheskiy-fakultet/> (dostęp: 15.05.2025 r.).

wprost proporcjonalnie do zapotrzebowania społecznego na usługi translatorskie (Konefał 2021b: 17).

Ta obserwacja odnosi się do różnych rodzajów przekładu, w tym do tłumaczenia prawniczego. Z zakresu przekładu teksów prawnych i prawniczych zdecydowanie przeważa literatura dydaktyczna w obrębie pary językowej angielski–rosyjski (72 pozycje), drugie miejsce zajmują opracowania dotyczące niemieckiego i rosyjskiego (16 pozycji), trzecie – francuskiego i rosyjskiego (8 pozycji). Pojedyncze publikacje reprezentują następujące pary językowe: hiszpański–rosyjski (4), niderlandzki–rosyjski (3), norweski–rosyjski (3), szwedzki–rosyjski (2), duński–rosyjski (1), portugalski–rosyjski (1), japoński–rosyjski (1). Publikacje te zaczęły się pojawiać na rynku wydawniczym w ostatnich latach ubiegłego stulecia. Co ciekawe, w bazie bibliograficznej Ewy Konefał można znaleźć zaledwie 1 pozycję z zakresu dydaktyki przekładu (i to nie prawniczego, a artystycznego) w obrębie pary językowej ukraiński–rosyjski, która ukazała się w Ukrainie w 1992 roku, czyli bezpośrednio po rozpadzie Związku Radzieckiego.

Jak wynika z powyższego zestawienia, popyt na profesjonalnych tłumaczy z konkretnych języków determinuje rynek literatury dydaktycznej. W wyniku wydarzeń politycznych i gospodarczych, które miały miejsce na całym świecie w ostatnich dziesięcioleciach XX wieku i na początku XXI wieku, wzrosło zapotrzebowanie na tłumaczy języka angielskiego specjalizujących się w tłumaczeniu prawniczym. Jak odnotowuje Wiaczesław Alimow, studiowanie tłumaczenia prawniczego do tej pory ograniczało się do nauki „języka angielskiego dla prawników”, ale to okazało się niewystarczające, aby przekładać teksty poświęcone prawu (Alimov 2014: 5). Stąd też potrzeba opracowywania publikacji poświęconych kształceniu profesjonalnych tłumaczy prawniczych. Często ćwiczenia w takich podręcznikach poprzedzone są krótkim wprowadzeniem teoretycznym mającym na celu przybliżenie adeptom zawodu specyfiki danego tłumaczenia (por. np. Alimov 2014; Levitan 2011; Rybin 2018).

Jednym z najczęściej wznawianych podręczników jest praktyczny kurs tłumaczenia prawniczego – *Юридический перевод: практический курс. Английский язык* Wiaczesława Alimowa (2004, 2005, 2008, 2010, 2015, 2017, 2019, 2021, 2024). Najnowszą z kolei pozycją na rosyjskim rynku wydawniczym jest podręcznik Iriny Aleksiejewej *Письменный перевод. Немецкий язык. Учебник*, w którym dwa rozdziały zostały poświęcone tłumaczeniu prawniczemu – przekładowi ustaw i umów. Książka ukazała się w 2025 roku. Z reguły publikacje dydaktyczne zorientowane są na kształcenie kompetencji translatorskiej w obrębie języka rosyjskiego i jednego języka obcego. Wyjątkiem jest podręcznik *Юридический перевод: основы теории и практики* Konstantina Lewitana, w którym przykłady i teksty do ćwiczeń tłumaczeniowych są

podawane w trzech językach obcych tradycyjnie nauczanych na uniwersytetach w Rosji – angielskim, niemieckim i francuskim.

Przejdźmy teraz do omówienia publikacji w języku ukraińskim. Jak już wspomniano, stan ukraińskiego języka prawa, funkcjonującego 70 lat w ramach radzieckiego systemu prawnego, zmienia się. Tłumaczenie prawnicze w Ukrainie rozwija się równolegle z systemem prawnym.

W Ukrainie nie stworzono jak dotychczas bazy bibliograficznej rejestrującej dorobek przekładoznawstwa ukraińskiego. W swojej rozprawie habilitacyjnej z 2012 roku Ołena Szablji pisze, że teoretyczne podstawy tłumaczenia prawniczego w Ukrainie, w odróżnieniu od państw Europy Zachodniej, znajdują się wciąż na początkowym etapie rozwoju. W publikacjach z przekładoznawstwa ogólnego tłumaczeniu prawniczemu nie poświęca się wiele uwagi, traktując go jako jeden z rodzajów przekładu w ramach tłumaczenia tekstów sporządzonych w stylu oficjalno-urzędowym. Rozważania teoretyczne na temat tłumaczenia prawniczego dotyczą niewielkiej liczby kombinacji językowych, zazwyczaj angielski–ukraiński i niemiecki–ukraiński (Šablji 2012: 9–10, 25). Spostrzeżenia te są nadal aktualne.

Przeszukiwanie katalogu elektronicznego Biblioteki Narodowej Ukrainy im. Władimira Wiernadskiego w Kijowie¹³ wykazało, że do tej pory w języku ukraińskim opublikowano zaledwie kilka pozycji poświęconych teorii i praktyce tłumaczenia prawniczego: monografie naukowe *Німецько-український юридичний переклад: методологія, проблеми, перспективи* Ołeny Szablji (2012) i *Переклад юридичних документів ЮНЕСКО із захисту прав на освіту* Tetiany Korolowej i Tetiany Stojanowej (2021) oraz podręczniki *Переклад англomовної юридичної літератури* pod redakcją Leonida Czernowatytja i Wjaczesława Karabana (2002, 2006, 2017), *Переклад англійських юридичних текстів*. Ч. 1, Ч. 2 Wasyla Białytka i in. (2009, 2010), *Переклад юридичного дискурсу (англійська та українська мови)* Ołeksandra Kinszczaka i in. (2017), *Переклад юридичних текстів: практикум для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 03 „Гуманітарні науки” спеціальності 035 „Філологія”* Switłany Jeriomenko i in. (2023) oraz *Практикум з усного та письмового перекладу з англійської мови для здобувачів вищої освіти юридичних спеціальностей* Mykoły Aleksiejewa i in. (2023). Jak można zauważyć, w Ukrainie, podobnie jak w Rosji, opracowania wspomagające nauczanie przekładu i praktykę translatorską przewyższają ilościowo prace naukowe. Kształcenie z zakresu przekładu prawniczego odbywa się m.in. na Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Lingwistycznym i Kijowskim Uniwersytecie Narodowym im. Tarasa Szewczenki.

Należy dodać, że uczeni ukraińscy tworzą przede wszystkim krótsze opracowania poświęcone różnym aspektom tłumaczenia prawniczego, które są

13| <http://www.nbuv.gov.ua/> (dostęp: 19.02.2025 r.).

publikowane w czasopismach naukowych lub monografiach wieloautorских. Powstało również kilkanaście dysertacji o danej tematyce. W swoich badaniach często nawiązują oni bezpośrednio do publikacji rosyjskojęzycznych. Język rosyjski jest bowiem językiem wymiany naukowej na obszarze postradzieckim.

6. Podsumowanie

Śledząc rozwój tłumaczenia prawniczego na przestrzeni wieków, można dojść do wniosku, że musiało upłynąć wiele czasu, aby uwaga badaczy rosyjskich i ukraińskich została zwrócona ku teoretycznym aspektom tego rodzaju przekładu. Dominowała i nadal dominuje działalność praktyczna. Zarówno na rosyjskim, jak i ukraińskim rynku wydawniczym znacznie częściej niż prace teoretyczne ukazują się podręczniki do nauczania przekładu, przede wszystkim w obrębie par językowych angielski–rosyjski/ukraiński i niemiecki–rosyjski/ukraiński. Niewątpliwie wynika to ze znaczenia języka angielskiego i niemieckiego w obrocie prawnym. Słowa Tatiany Siniawskiej-Sujkowskiej z 2016 roku o tym, że „integracja teorii z praktyką staje się kolejnym wyzwaniem stojącym przed rosyjską [i ukraińską] translatoryką specjalistyczną” (Siniawska-Sujkowska 2016: 44–45) nie tracą i dziś na aktualności, zwłaszcza w kontekście tłumaczenia prawniczego.

Przez wiele lat język ukraiński był wypchnięty ze sfery artystycznej, naukowej, ale również oficjalnej, co odbiło się na rozwoju tłumaczenia prawniczego. Władze radzieckie i rosyjskie narzuciły wiele ograniczeń odnośnie do ukraińskiej terminologii prawniczej. Obecnie brakuje opracowań ukraińskojęzycznych, które w sposób gruntowny i kompleksowy zgłębiałyby zagadnienia teorii i metodologii przekładu tekstów z zakresu prawa.

W związku z tym, że problematykę tłumaczenia prawniczego umiejscawia się nie tylko w kontekście nauki o przekładzie specjalistycznym, lecz także w kontekście juryslingwistyki w perspektywie przewidziane jest omówienie dorobku badaczy rosyjskich i ukraińskich z zakresu lingwistyki prawa.

Bibliografia

- Akišin, Mihail Olegovič (2016). „Stanovlenie ūridičeskogo ŗzyka v Drevnej Rusi IX–XII vv.”. W: *Genesis: istoričeskie issledovaniâ* 1. S. 203–236. (https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=17620, dostęp: 15.05.2025 r.).
- Alekseeva, Irina Sergeevna (2004). *Vvedenie v perevodovedenie*. Sankt-Peterburg.
- Alimov, Vâčeslav Vâčeslavovič (2016). *Teoriâ perevoda. Perevod v sfere professional'noj kommunikacii*. Moskva.
- Alimov, Vâčeslav Vâčeslavovič (2014). *Ūridičeskij perevod: praktičeskij kurs. Anglijskij ŗzyk*. Moskva.

- Atabekova, Anastasiâ Anatol'evna (2015). *Ŭridičeskij perevod v meždisciplinarnom kontekste*. Moskva.
- Babij, Boris Musievič (red.) (1985). *Russko-ukrainskij slovar' űridičeskoj terminologii*. Kiev.
- Bogonenko, Vladimir Antonovič (2022). *Kodeks Napoleona. Istoriko-pravovoj aspekt*. Minsk.
- Budilov, Vladimir Mihajlovič (2017). „Perevod pravovyh tekstov: filosofskie, teoretiko-pravovye i metodologiče aspekty”. W: *Pravovedenie* 2(331). S. 42–91. (<https://cyberleninka.ru/article/n/perevod-pravovyh-tekstov-filosofskie-teoretiko-pravovye-i-metodologicheskie-aspekty>, dostęp: 15.05.2025 r.).
- Černikova, L.F. (2014). „Perekład âk vid movlennêvoi diâlnosti. Osoblivosti űridičnogo perekładu”. W: *Voprosy duhovnoj kul'tury. Filologičeskie nauki* 267. S. 180–184.
- Hižnâk, Sergej Petrovič (2022). „Ŭridičeskij perevod kak vid special'nogo perevoda”. W: *Vestnik PNIPU. Problemy âzykoznaniâ i pedagogiki* 3. S. 20–30. (<https://cyberleninka.ru/article/n/yuridicheskij-perevod-kak-vid-spetsialnogo-perevoda>, dostęp: 19.02.2025 r.).
- Fałowski, Adam (2011). „Język ukraiński”. W: Oczkowa, B./ Szczepańska, E. (red.) *Słowiańskie języki literackie. Rys historyczny*. Kraków. S. 127–144.
- Isakov, Vladimir Borisovič (2000). „Âzyk prava”. W: *Ŭrislingvistika* 2. S. 64–79. (<https://cyberleninka.ru/article/n/yazyk-prava-3/viewer>, dostęp: 15.05.2025 r.).
- Kasânenko, Dar'â Sergiïvna (2011). *Osoblivosti perekładu ta leksičnoï harmonizacii zakonodavčih aktiv ÊS v konteksti êvrointegracii Ukraïni. Disertaciâ na zdobuttâ naukowego stupenâ kandidata filologičnih nauk*. Kiïv.
- Kierzkowska, Danuta (2007). *Tłumaczenie prawnicze*. Warszawa.
- Konefał, Ewa (2016). *Przekładoznawstwo rosyjskie. T. I. Autoreferaty dysertacji 1937–2015*. Gdańsk.
- Konefał, Ewa (2021a). *Przekładoznawstwo rosyjskie. T. II. Wydania naukowe, popularnonaukowe i informacyjne 1837–2020*. Gdańsk.
- Konefał, Ewa (2021b). *Przekładoznawstwo rosyjskie. T. III. Literatura dydaktyczna 1817–2020*. Gdańsk.
- Konefał, Ewa (2022). *Przekładoznawstwo rosyjskie. Addenda 1813–2020*. Gdańsk.
- Lavrovskij, Nikolaj Alekseevič (1853). *O vizantijskom èlemente v âzyke dogovorov russkikh s grekami*. Sankt-Peterburg.
- Lazarêv, Viktor Viktorovič (2021). „Ponâtâ «űridična mova»: sučasni naukovî interpretacii”. W: *Nove Ukraïns'ke pravo* 3. S. 194–197.
- Levitan, Konstantin Mihajlovič (2011). *Ŭridičeskij perevod: osnovy teorii i praktiki*. Moskva.
- Maksimovič, Kirill Aleksandrovič (2007). „Drevnejšij slavânskij «Nomokanon» Mefodiâ: istoriâ i perspektivy izučenâ”. W: *XVII ežegodnaâ bogoslovskââ*

- konferenciâ Pravoslavnogo Svâto-Tihonovskogo gumanitarnogo universiteta: *Materialy*. Moskva. S. 157–166.
- Malingudi, Âna (1996). „Terminologičeskaâ leksika rusko-vizantijskich dogovorov X v”. W: Litavrin, G.G. (red.) *Slavâne i ih sosedi*. Vyp. 6: *Grečeskij i slavânskij mir v srednie veka i rannee novoe vremâ: Sbornik statej k 70-letiju akademika Gennadiâ Grigor'eviča Litavrina*. M. Moskva. S. 61–67.
- Nikolaev, Sergej Ivanovič (1986). „O stilističeskoj pozicii russkich perevodčikov petrovskoj êpohi (k postanovke voprosa)”. W: Pančenko, A.M. (red.) *XVIII vek. Sbornik 15: Russkaâ literatura XVIII veka v ee svâzâh s iskusstvom i naukoj*. Leningrad. S. 109–122.
- Pivovarov, Vasil' Mikolajovič/ Êrahtorina, Ol'ga Mihajlivna/ Lisenko, Olena Anatoliïvna (2020). *Mova ukraïns'koï ũrisprudencei*. Harkiv.
- Rabinovič, Petro Mojsejovič/ Dudaš, Tamara Ivanivna (2017). „Pravniča mova: osnovni skladniki (zagal'noteoretična charakteristika)”. W: *Visnik Nacional'noï akademii pravovih nauk Ukraïni* 1. S. 17–29. (https://visnyk.kh.ua/web/uploads/pdf/ilovepdf_com-17-29.pdf, dostêp: 15.05.2025 r.).
- Rybin, Pavel Vladimirovič (2018). *Ŭridičeskij perevod. Učebnoe posobie po perevodu s anglijskogo âzyka na russkij*. Moskva.
- Siniawska-Sujkowska, Tatiana (2016). „Teoria przekładu specjalistycznego w ZSRR i Rosji na tle ogólnej teorii przekładu”. W: *Między Oryginałem a Przekładem* 2. S. 41–55.
- Šabliĵ, Olena Anatoliïvna (2012). *Teoretični zasadi i metodika nimec'ko-ukraïns'kogo ũridičnogo perekladu. Disertaciâ na zdobuttâ naukovogo stupenâ doktora filologičnih nauk*. Kiïv.
- Sdobnikov, Vadim Vitál'evič/ Petrova, Ol'ga Vladimirovna (2006). *Teoriâ perevoda*. Moskva.
- Spasov, Boris Petrov (1986). *Zakon i ego tolkowanie*. Moskva.
- Šepelëv, Artur Nikolaevič (2002). *Âzyk prava kak samostoâtel'nyj funkcional'nyj stil. Avtoreferat dissertacii na soiskanie učenoj stepeni kandidata ũridičeskich nauk*. Nižnij Novgorod.
- Šepelëv, Artur Nikolaevič (2012). „Harakteristika ũridičeskogo âzyka”. W: *Social'no-ekonomičeskie âvleniâ i procesy* 1. S. 217–221. (<https://cyberleninka.ru/article/n/harakteristika-yuridicheskogo-yazyka>, dostêp: 19.02.2015 r.).
- Šmatova, Elena Sergeevna (2012). „Âzyk prava i âzyk zakona v dihotomii lingvističeskich issledovanij”. W: *Al'manah sovremennoj nauki i obrazovaniâ* 2(9). S. 251–254. (<https://www.gramota.net/article/alm20080555/fulltext>, dostêp: 15.05.2025 r.).
- Taunzend, Kseniâ Igorevna (2018). „U istokov ũridičeskogo perevoda v Rossii, ili kak poâvilsâ russkij termin «verdikt»”. W: *Vestnik VGU. Seriâ: Lingvistika i mežkul'turnaâ kommunikaciâ* 2. S. 161–166. (<http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/lingvo/2018/02/2018-02-32.pdf>, dostêp: 19.02.2025 r.).

- Trač, Nadiâ Stepanivna (2008). „Ukraïns’ka pravniča terminologiâ v period ru-sifikaciï (30-80-ti rr. XX st.)”. W: *Naukovi zapiski NaUKMA. Filologični nauki* 85. S. 21–27. (<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fa16c40a-3030-4505-8a16-bc9cacd88fb4/content>, dostęp: 15.05.2025 r.).
- Trač, Nadiâ Stepanivna (2006). „Z istoriï ukraïns’koï pravničoï terminologii: 20-30-ti roki XX stolittâ”. W: *Naukovi zapiski NaUKMA. Filologični nauki* 60. S. 49–57. (<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a553004e-1b62-434c-98d9-e06b76c08cc3/content>, dostęp: 15.05.2025 r.).
- Turanin, Vladislav Ŭrëvič (2010). „K voprosu o fenomene űridičeskogo âzyka [1]”. W: *Sovremennoe pravo* 7. S. 7–10. (<https://www.sovremennoepravo.ru/m/articles/view/K-вопросу-о-феномене-юридического-языка-1>, dostęp: 19.02.2025 r.).
- Uzdimaeva, Natal’â Ivanovna (2020). „Ponâtie, osobennosti i značenie űridičeskikh dokumentov”. W: *Kontentus* 4. S. 125–133.
- Vlasenko, Nikolaj Aleksandrovič (1997). *Âzyk prava*. Irkutsk.
- Živov, Viktor Markovič (2002). *Razyskaniâ v oblasti istorii i predystorii russkoj kul’tury*. Moskva.

Gabriela Wilk

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Instytut Językoznawstwa
ul. gen. S. Grota-Roweckiego 5
41-205 Sosnowiec
gabriela.wilk@us.edu.pl
ORCID: 0000-0001-9112-5674